

Невена Г. Јаковљевић¹

Универзитет у Приштини с привременим седиштем
у Косовској Митровици, Филозофски факултет
Лепосавић (Србија)

Прегледни рад
Методика теорија и пракса 2/2022
УДК: 37(497.11)“2030”
Стр. 243–259

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ДО 2030. ГОДИНЕ У УПОРЕДНОЈ ПЕРСПЕКТИВИ МЕЂУНАРОДНИХ ДОКУМЕНАТА

Резиме: У раду се разматра Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године, компаративно у односу са међународним стратегијама. Циљ је да се испита усаглашеност предлога промена у образовању у Републици Србији са европским циљевима. Полази се од тога да је неопходно усклађивање промена у образовању у Републици Србији, са онима у свету. Помоћу анализе стратегија *Агенда за одрживи развој 2030*, *Према одрживој Европи 2030*, *Будућности образовања и вештина – Образовање 2030*, *Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године* и неколицине других, указује се на основне чиниоце који могу утицати на побољшање квалитета образовања. Како се у њима наводи, циљ ових стратегија јесте смањење неједнакости и сиромаштва, као и смањења разлика које постоје у друштву и образовању. Указује се и на значај улоге иновативних технологија у креирању савремених друштвених процеса и кретања савременог друштва.

Кључне речи: образовање, Агенда за одрживи развој 2030, Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године, Ка одрживој Европи 2030, иновације

¹ nevenanastic2@gmail.com

УВОД

Основни предмет овог рада јесте анализа стратешких циљева за развој образовања и васпитања садржаних у *Агенди за одрживи развој 2030*, затим, *Према одрживој Европи 2030* и *Стратегији развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године*. У раду је учињен и преглед неколико других докумената и стратегија које се односе на развој образовања у Републици Србији, као и упоредна анализа ових стратегија.

Доприноси и утицај Четврте индустријске револуције на друштво и образовање су значајни и бројни. Они су кореспондентни „са националним и глобалним развојним стратегијама које их обликују и подстичу, као и са процесом глобализације, неолибералним идеолошким пројекцијама развоја друштва и постмодерном разумевању друштвене стварности и образовања“ (Базић, 2017: 527). Промене које се дешавају у друштву, имају утицаја на све аспекте човековог живота, а у раду је фокус на промене у образовању, јер је оно покретачка снага развоја друштва. У упоредној анализи међународних и домаћих стратегија даће се преглед њиховог залагања за иновације у образовном процесу, почев од потпуно другачијег дефинисања образовних курикулума, преко нових видова извођења наставе у којој се све више користе видео материјали са интернета, користе се телефони, таблети, па све до тежњи за новим ученичким компетенцијама које ће бити неопходне за послове будућности, а са циљем смањења неједнакости које постоје у друштву.

Да би се успоставио ред у праћењу иновација у науци и техници, важно је да се кроз разне стратегије, законе и планове обликују циљеви за будућност развоја друштва и образовања. Отуда и настанак стратегије *Агенда за одрживи развој 2030* у којој је формирана визија живота под новим облицима технологије, информатике, кибернетике. Ова Агенда није обавезујућа али постоји велики број држава које теже остварењу њених циљева међу којима и Република Србија. Као доказ РС је своја деловања ускладила са циљевима ЕУ, а јуна 2021. године усвојена је и *Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године*. Намера обе стратегије јесте, између осталог, да се унапреди настава, те се предлаже набавка „савремених дидактичких средстава посебно у областима нових материјала и технологија, информационих и комуникационих технологија, медицинских наука, индустрије 4.0, одрживог развоја и екологије, обновљивих извора енергије, итд“ (СРОВРС 2021: 48). У обема стратегијама предлаже се сарадња образовних установа у земљи и иностранству, а ради постизања бољих резултата. Чини се да Република Србија у свим аспектима тежи да се прилагоди *Агенди за одрживи развој 2030*, па и по цену довођења у питање карактеристика националног идентитета који је према СРОВРС 2030, потпуно занемарен, јер не постоји ни један део ове стратегије који се бави њим. Како указују неки аутори, „тај је документ препун инсистирања на (тобоже) културно неутралним (нео)либералним вредностима, које чак имају примат и у односу на стручно образовање“ (Шљукић, 2021: 340). А образовање мора имати пресудну улогу у опстанку једне суверене државе, као и њеном прилагођавању одређеним европским вредностима, или како

се наводи у ОЕЦД извештају „Образовање треба да има за циљ више од припреме младих за свет рада; оно треба да опреми ученике вештинама које су им потребне да постану активни, одговорни и ангажовани грађани“ (OECD Education 2030).

ОБРАЗОВАЊЕ У СТРАТЕШКИМ ЦИЉЕВИМА ЕУ ОД 2010. ДО 2030.

Данас се користи више метода и начина за извођење наставе, наставници су квалификованији, програм наставе је другачији и напреднији у односу на раније периоде, а све са циљем развијања ученичких компетенција. Четврта индустријска револуција је довела до тога да исход заиста буду употребљива и функционална знања до којих се долази на иновативнији и на интересантнији начин. Наставник може да користи разне начине, стратегије, методе и поступке чиме ученику олакшава процес учења, односно процес стицања знања.

Промене које собом доноси Четврта индустријска револуција најављене су у Лисабонској декларацији о стратешким циљевима ЕУ до 2010. У њој као стратешки циљ за наредну деценију наводи се да се „Европска унија суочава са квантним помаком који је резултат глобализације и изазова нове економије вођене знањем. Ове промене утичу на сваки аспект живота људи и захтевају радикалну трансформацију европске економије.“ (Lisbon European Council 2000). У основи, некада и најмања промена утиче на животе људи, али услед убрзане глобализације, а са све већим повезивањем народа широм света, у Лисабону су најављене радикалне промене којима се економија мора прилагодити, са намером да побољша животни стандард својих грађана. Основни циљ ове декларације јесте унапређење и развој знања, што доводи до тога да се све више улаже у образовање, у научна истраживања на свим пољима, а посебно у технолошка истраживања.

Иако раније у повоју, данас долази до појаве нових технолошких открића, а сва она се све више надограђују и јачају данас у овом технолошком и дигиталном свету заснованом на знању, па су тада у Лисабону као један од циљева поставили да Европа „постане најконкурентнија и најдинамичнија економија заснована на знању у свету, способна за одржив економски раст са много више бољих послова и бољом социјалном кохезијом“ (Lisbon European Council 2000). Форум у Лисабону је одржан са намером да најави промене, и да припреми Европу на технолошке промене како би прилагодили своју економију динамичним променама које се заснивају на знању, на истраживању и на иновацијама.

Ова стратегија јесте допринела већем улагању у истраживања и иновације, што до њеног дефинисања није био случај. “Лисабонизација” структурних фондова је помогла да се усмере значајна европска средства (око 228 милијарди еура током периода финансирања 2007-2013) за инвестиције које “подстичу раст, као што су иновације, истраживање и развој и подршка пословању“ (Lisbon Strategy Evaluation Document, 2010. стр. 5), што је представљало ветар у леђа Четвртој индустријској револуцији. Основни циљ ове стратегије јесте био да земље чланице ЕУ развију своје економије на знању, на иновацијским и истраживачким програмима, што је

добар део држава чланица и урадио. Међутим, поједине државе чланице су занемариле ове циљеве, па је зато укупан резултат веома мало побољшан у односу на 2000. годину.

Промене које су најваљене у Лисабонској декларацији нису тада и завршене, оне се надограђују тако да се након те завршене декаде настављају и најављују нове промене у друштву и образовању, и то у Европској стратегији 2010. А потреба за јављањем ове стратегије јавила се 2008. године на састанку Европског савета. Ту је најављено да се до развоја долази путем културе и науке. То значи да није све на самој држави, већ, како би појединац достигао свој пуни развој, он мора радити на себи, али се и приватни сектор мора укључити у инвестирање у иновације, образовање и научна истраживања како би се постигао укупни циљ. Европски савет је 2008. године позвао све државе чланице ЕУ да сопственим програмима и евентуалним реформама објасне како постићи напредак и улагање у истраживања и иновације, те да се „научна е-инфраструктура и употреба интернета велике брзине морају значајно повећати. Државе чланице треба да имају за циљ да учине брзи интернет доступним свим школама до 2010. године“ (European Council 2008). Савет је увидео да је повезивање, а посебно правилна употреба интернета у образовању, важна ставка за јачање односа између образовања и науке са једне стране и привреде и индустрије са друге стране. За државе је врло важно да се тај однос успостави и буде што чвршћи како би се убрзао и ојачао њихов развој. Посебна пажња тада посвећена је и питању међусобног повезивања са циљем заједничког улагања у научно-технолошка истраживања.

Упркос свим неједнакостима, као и све већој социјалној поларизацији света, глобално друштво напредује на технолошком нивоу. У Берлину је било речи и о образовању, односно постављен је нови циљ у односу на стару стратегију, а који се преноси у целисти: „циљ у погледу образовног постигнућа који се бави проблемом раног напуштања школе смањењем стопе напуштања школе на 10% са садашњих 15%, уз повећање удела становништва старости 30-34 године са завршеним терцијарним образовањем са 31% на најмање 40% у 2020. години;“ (European Commission, 2010). Дакле, акценат је био на томе да се смањи проценат необразованих, да се јачају знање и иновације не само у друштву већ и у образовању. Затим да се ради на јачању образовног процеса путем истраживања, а уз максимално коришћење информационих и комуникационих средстава које су део Четврте индустријске револуције, са циљем отварања нових радних места и решења општих друштвених проблема. Један део посвећен је и доживотном учењу, али се и наводи већина проблема са којима се Европске државе сусрећу у образовању. Поражавајући подаци су да „четвртина свих ученика има слабу читалачку компетенцију, сваки седми млади прерано напушта образовање и обуку. Око 50% достиже средњи ниво квалификација, али то често не одговара потребама тржишта рада. Мање од једне од три особе старости 25-34 године има факултетску диплому у поређењу са 40% у САД и преко 50% у Јапану“ (European Commission, 2010). Излазак из оваквих проблема и кризе јесте у већем улагању у образовање, у знање, и промовисање истраживања, а сам школски програм треба усмерити на креативност и иновативност. Затим, веома важно је да локална научна јавност буде информисана о дешавањима на пољу науке и технике те да се о томе изјасни, како се не би запало

у идеолошку заслепљеност која може угрозити национални интегритет и идентитет било које државе. Водеће државе поседују огромну моћ (капитал) и на тај начин успевају да управљају и манипулишу већином земаља прилагођавајући их својим потребама, као и путем оваквих „необавезујућих“ стратегија.

У Евалуацији Европске стратегије о инвалидности 2010-2020, а која се односи на Европску стратегију 2010 се наводи да је иста „допринела промовисању инклузивног образовања и доживотног учења за ученике и студенте са сметњама у развоју“ (European Disability Strategy 2010-2020). Треба истаћи да је добар део активности предложених овом стратегијом, заиста и спроведен док се у њеној евалуацији наводи да је „у области образовања и обуке 36% акција реализовано у потпуности, 55% делимично, а 9% није реализовано. Ово чини образовање и обуку једном од области са нижим стопама имплементације“ (European Disability Strategy 2010-2020). Упркос постигнутим не тако лошим резултатима, потребно је уочити да се не даје конкретно решење за запошљавање образованих особа са инвалидитетом.

Не треба занемарити ни Агенду за одрживи развој 2030. усвојену у Њујорку 2015. године са новим глобалним циљевима одрживог развоја. У њој се наглашава, а везано за образовање, да се приступ образовању повећао, у односу на раније периоде и то за оба пола. Како се наводи у Агенди, „обавезујемо се да обезбедимо инклузивно и једнако квалитетно образовање на свим нивоима“ (Agenda 2030). Планирано је да се свима без обзира на пол, расу, и ма какве друге разлике омогући приступ целоживотном учењу. Оно може помоћи да се стекну знања и вештине које су потребне за пуно учешће у друштву. А то је према овим стратегијама могуће обезбедити кроз ширење информационо-комуникационих технологија, јер на тај начин је могуће обезбедити напредније друштво, те убрзати напредак друштва.

Дакле, један од задатака, односно постављених циљева Агенде за одрживи развој 2030 јесте да осигура инклузивно и квалитетно образовање, као и промоцију могућности целоживотног учења за све који то желе. Оно што до сада није било карактеристично за образовање, у овој Агенди се залажу за уклањање родне неравноправности у образовању, те да се обезбеди једнак приступ образовању на свим нивоима. Међутим, и поред већ обавезног дошколовавања наставника, у Агенди се залажу и за међународну сарадњу и обуку наставника у земљама у развоју. Акцент се ставља на образовање добрим делом како би се државама омогућила образована радна снага, јер идеја је „до 2030. године значајно повећати број младих и одраслих који имају релевантне вештине, укључујући техничке и стручне вештине, за запошљавање, пристојне послове и предузетништво“ (Agenda 2030).

Све овде поменуте стратегије имају исти циљ, а то је да одговоре на изазове и реше проблеме са којима се земље чланице ЕУ и уопште света суочавају. Свет је погодила економска криза која утиче на све области друштва, тако да треба истаћи да досадашње стратегије нису оствариле све постављене циљеве упркос значајним напорима, те се на основу тога да закључити да се ни из последње, Агенде за одрживи развој 2030 вероватно неће реализовати сви постављени циљеви, нити ће се сваки од циљева реализовати у потпуности.

ПРЕМА ОДРЖИВОЈ ЕВРОПИ 2030

На самом почетку ова Стратегија бави се одрживим развојем за бољи живот људи, где се и учачају основни проблеми са којима се свет, а посебно Европа суочавају, почев од економске и финансијске кризе, еколошких проблема као што је угрожавање биодиверзитета и екосистема од стране људи. Затим су ту и неминовне социјалне неједнакости које се константно увећавају, али и родна неједнакост. А „решавање неједнакости је кључно да би јавност подржала одрживи развој“ (Према одрживој Европи 2030, 2019: 12). Као и у осталим, тако и у овој стратегији исказана су залагања за већа и континуирана улагања у технологију и образовање.

Оно што се овим документом жели да постигне јесте „развој који задовољава потребе садашњих генерација али без угрожавања способности будућих генерација да задовоље њихове потребе“ (Према одрживој Европи 2030, 2019: 6). Дакле, потребно је да се сви сектори у друштву модернизују, и потребно је прилагодити се новим технологијама, али ипак остаје нејасно како постићи да док се са једне стране друштво модернизује и отварају нова радна места, са друге стране све до тог тренутка застарева и делимично бива одбачено, што ће „релативно јаче погодити класу средњег и нижег прихода“ (Према одрживој Европи 2030, 2019: 20). Све те промене које изазива Четврта индустријска револуција у друштву имају велике последице по глобално друштво. А ипак, ова стратегија залаже се за пружање једнаких могућности свима па се предлаже да се помогне земљама у развоју да се прилагоде променама.

Као што се може приметити у осталим стратегијама, тако и у овој „образовање, наука, технологија, истраживање и иновације су предуслов за постизање одрживе ЕУ економије која испуњава циљеве одрживог развоја“ (Према одрживој Европи 2030, 2019: 22). Образовне установе је потребно подстицати да свој рад усмеравају ка стратешким циљевима ЕУ, али и да се дигитализација искористи за њихово постизање. Наравно ту је потребно појачати улагања у образовање и у научна истраживања како би се ублажиле неједнакости, а при томе сви живели у благостању које пружа нова технологија. Циљ је створити једно потпуно ново друштво са једнаким могућностима.

Овим документом показује се да земље ЕУ теже да остваре стратешке циљеве из Агенде за одрживи развој 2030. Оне се морају међусобно договорити које ће стратегије и начине користити како би се приближили остварењу циљева. Дакле, *Агенда за одрживи развој 2030*, бави се навођењем свега што је потребно постићи, како би се омогућило друштву да боље функционише и да се боље живи у њему, док се у документу *Према одрживој Европи 2030*, баве одговорима, и нуде се три начина како постићи то што је предложено у *Ајенди за одрживи развој 2030*. Први начин постизања стратешких развојних циљева јесте тај да се према овим циљевима направи стратешки оквир према коме би се управљале све државе чланице, што би подразумевало њихову блиску сарадњу. Дакле, акценат се налази на блиском односу између, не само држава и њихових унутрашњих сектора већ и, блиску повезаност стратешких развојних циљева. Други начин за остварење ових циљева јесте не обавезати државе чланице ЕУ на спровођење

њених циљева, већ им оставити слободу да саме свој рад усмере у жељеном правцу ради постижања истих. Трећи начин се заснива на обезбеђивању једнакости у ЕУ, али и свету.

У својој основи овај документ треба да подстакне веће учешће младих у свим облицима друштвеног и политичког живота кроз већу активност, волонтирање, кроз размену студената, упознавање других култура и друштава. На тај начин се подстиче напредак у државама, подстичу се иновације у науци, образовању и друштву, подстиче се улагање у нову технологију и науку. Подстиче се такође, и веће учешће жена и девојака у друштву, као и њихово запошљавање. „ЕУ настоји да успостави Европски образовни простор од 2025. где учење, проучавање и бављење истраживањем не ометају границе“ (Према одрживој Европи 2030, 2019: 53). Посебан акценат јесте на образовању, јер само јачањем образовног процеса, и то на свим нивоима, може се постићи боља будућност и једнакост свих. Дакле мора се више радити на образовању младих не само у формалном већ и неформалном образовању, али и на стручном усавршавању одраслих, као и њиховом усавршавању дигиталних вештина.

Иако постоје бројне стратегије и документа која се баве образовањем са намером да се побољша квалитет живота људи, треба издвојити документ *Будућности образовања и вештина - Образовање 2030*. Он се заснива на томе да се добију одговори на следећа питања: „Која знања, вештине, ставови и вредности ће бити потребни данашњим ученицима да напредују и обликују свој свет? И како наставни системи могу ефикасно развити ова знања, вештине, ставове и вредности?“ (ОЕСД 2018: 2). На ова питања је веома тешко дати одговор, као што ће бити тешко прилагодити образовни систем новим условима који су све променљивији услед убрзаног развоја технологије и науке, али то не значи да теба престати трагати за њима. Баш напротив, образовање мора преузети кључну улогу у развоју друштава на свим нивоима. А према овој стратегији то се може постићи тако што најбољи ученици, односно они ученици који су се најбоље прилагодили променама, почну да утичу на своју околину.

ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ У СТРАТЕШКИМ ЦИЉЕВИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ДО 2030. ГОДИНЕ

На основу Агенде за одрживи развој 2030, и у Републици Србији је јуна 2021. године усвојена *Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године*. Потребна за настанком оваквог документа јавила се ради повећања квалитета образовања, које ће допринети даљем развоју друштва. Промене су неопходне, и један овакав документ треба да уважава, до тог тренутка постигнуте резултате на пољу образовања и васпитања, али и да буде отворен за укључивање до тада неактуелних тема у образовање, те за усклађивање образовне политике са актуелним друштвеним проблемима и темама, али и „усаглашавањем прописа у образовању са међународним документима (документи УН, ЕУ, Савета Европе) и иницијативама, као и са новим стратешким оквиром Републике Србије.“ (СРОВРС 2030, 2021: 3). Ипак, реформе које су се десиле у образовању након 2000. године биле су кључне, јер како наводи З. Аврамовић „реформа образовања је била фокусирана на три кључна циља: 1) образовни сис-

тем треба да допринесе економском опоравку земље, 2) подршка демократском (децентрали-зација) развоју друштва, 3) подршка будућој европској интеграцији земље.“ (Аврамовић, 2021: 12). Република Србија иако добрим делом усмерена на сопствене интересе, отворена је према Европској Унији и јавној политици што се делимично може уочити из овог документа којим се покушава образовна политика ускладити са интересима Европе. Као што је горе наведено тежња је на томе да се што већи број младих оспособи за обављање разних послова и вештина.

Није *Агенда за одрживи развој 2030*, једина утицала на настанак овог документа. Заправо постоји још неколико докумената који су усмерени ка јавној политици, а од битнијих наводе се:

- „Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године“ (Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године, 2021: 3). Вештачка интелигенција се невероватном брзином развија у свим областима „па се очекује да ће ова технологија обликовати развој свих сегмената привреде и друштва“ (Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године, стр. 5). Развој вештачке интелигенције је знатно приметан и у области образовања које се све више премешта у онлајн сферу, а која пружа прегршт информација које се сваког тренутка ажурирају. Као основног носиоца вештачке интелигенције у образовању треба означити интернет, затим друштвене мреже, разне апликације за пренос података и комуникацију као што су Фејсбук, Твитер, Инстаграм, Вибер и друге. Рубин и Браун „тврде да данас постоји јасан и гласан консензус међу свим заинтересованим странама да наш модел школовања не припрема ученике ефикасно за данас, а камоли за изазове и прилике сутрашњице.“ (Ally, Wark, 2020: 9). И зато се у Србији јавила потреба за унапређењем образовног процеса, те већим укључивањем вештачке интелигенције у исти. “Постоји много примера обећавајућих употреба које наговештавају како би ВИ могла трансформисати образовање у наредним деценијама, како у учионици тако и на нивоу система.“ (Vincent-Lancrin & van der Vlies, 2020: 7). Тежња је на томе да се ова стратегија примени на безбедан начин како би се искористио њен потенцијал у унапређењу живота појединаца. Затим се као друга битна стратегија наводи:
- „Стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године“ (Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године, 2021: 5). Ова стратегија се чак може схватити као једна од основних, зато што садржи мере које су усмерене на образовање. Дакле, у њој се не наводе само основни проблеми вршњачког, школског, вербалног, социјалног, дигиталног, родно заснованог насиља већ се добрим делом фокусира на решавање истих. У њој је дефинисано једанаест ставки које су усмерене на заштиту деце, а као посебни циљеви ове стретегеије наводе се „- Превенција и систематски рад на промени ставова, вредности и понашања у односу на насиље према деци;... - Интервенције усмерене ка заштити деце од насиља;... - Нормативни оквир, институционални и организациони механизми за превенцију и заштиту

деце од насиља“ (Стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године, 2018: 24, 25).

- У стратегији Европа 2020, делимично се чини осврт на особе са инвалидитетом. И у њој се предлаже „промовисање друштвених иновација за најугроженије, посебно обезбеђивањем иновативног образовања, обуке и могућности запошљавања за угрожене заједнице, за борбу против дискриминације (нпр. особе са инвалидитетом)...;“ (Еуропа 2020). Затим у нешто већој мери у стратегији образовање 2030 се чини осврт на образовање особа са инвалидитетом где се наводи да је потребно без обзира на разлике „до 2030. елиминисати родне диспаратите у образовању и обезбедити једнак приступ свим нивоима образовања и стручне обуке за угрожене, укључујући и особе са инвалидитетом, аутохтоним народима и децом у угроженим ситуацијама“ (Education 2030). Добрим делом ослањајући се на ове две стратегије у нас настаје Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године. Ипак треба истаћи то да како се наводи у `Србија и Агенда 2030` „Образовни систем у Србији није довољно инклузиван, јер његови капацитети да одговори на образовне потребе различитих осетљивих друштвених група недовољно су развијени, као и афирмативне мере за упис ученика из породица нижег социоекономског статуса.“ (Србија и Агенда 2030, 2021: 28). У овој стратегији акценат јесте на томе да се побољша и друштвени и економски положај особа са инвалидитетом, затим да се омогући „њихово равноправно учешће у друштву, путем уклањања препрека у области приступачности, партиципације, једнакости, запошљавања, образовања и обуке, социјалне заштите, здравства и других аспеката који доприносе изједначавању њихових могућности и остваривању инклузивне једнакости.“ (Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године).
- Стратегија развоја дигиталних вештина у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године. Овом стратегијом се уређује коришћење и развој информационих технологија као и веће коришћење дигиталних вештина са циљем јачања квалитета живота грађана као и економског и друштвеног напретка. А управо се образовање наводи као сектор кроз који се развијају информационе технологије. Такође, и у стратегији Европа 2020 залажу се за „потпуно коришћење информационих и комуникационих технологија.“ (Еуропа 2020).

Ово је само неколицина стратегија које су имале велики утицај на настанак Стратегије развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године, а због недостатка простора немогуће је навести све стратегије, законе и документа која имају значај у развоју образовања у Републици Србији, а ипак треба имати у виду да се ради о већем броју истих.

Даљи њравци крешања образовања

У Стратегији развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године (у даљем тексту СРОВОС 2030), је дат преглед тренутног стања у образовању као и будућих ко-

рака које је потребно предузети зарад развоја истог, али она истовремено представља и евалуацију и преглед остварених резултата претходне стратегије, односно Стратегије развоја образовања у Србији до 2020. године. Па се као најважније наводи да су у претходном периоду остварени следећи резултати: „унапређена је законска регулатива и усклађена са стратешким оквиром;..., Обухват образовањем је повећан на свим нивоима образовања;... Повећање ефикасности образовања;...“ (СРОВРС 2030, 2021: 14,15). Треба истаћи да су створени услови за унапређење образовања које је усмерено на развој ученика и ученичке компетенције, кроз употребу модерних технологија и приступа.

У СРОВРС 2030 су уочени одређени проблеми па су на основу њих постављени и нови циљеви на којима је потребно радити, а неки од њих су ти да:

- још увек постоји дискриминација родна, верска, социјална и решавању тог проблема треба посветити велику пажњу; зато је неопходно подићи свест као и пружити подршку деци из угрожених група, а „са локалним самоуправама потребно је разрадити план подршке ученицима из осетљивих група и на годишњем нивоу планирати издвајања за материјалну подршку и превоз најугроженијих ученика“ (СРОВРС 2030, 2021: 18).
- потребна је реформа наставних планова и програма и њихово прилагођавање убрзаном развоју друштва;

Начини и методе извођења наставе се веома брзо мењају, и то тако да им се сви они који раде у образовању морају прилагођавати како не би били у раскораку са временом. До данас у друштвеном систему долазило је до бројних и револуционарних промена па је тако постало „потребно да се током друштвене транзиције изврше промене и у образовању“ (Шуваковић, 2019: 943). Постало је неопходно да се јасно спецификују и прилагоде наставни програми како би се избегло да деца у школама уче оно што је непотребно за њихова будућа занимања. Иако су се у настави до скоро користила само усмена и текстуална наставна средства, данас се јавила потреба за нечим модернијим. Класична, традиционална настава више не одговара потребама друштва и потребама младих који су савременици информатичког и информационог доба. Како би се овај проблем решио потребно је на првом месту повећати улагања у образовање. Учионице су знатно опремљеније у односу на прошли век па је у савремено образовање неопходно уложити више финансијских средстава у односу на раније периоде. Данас се користе паметне табле, рачунари, лаптопови, ајпеди најновије генерације, затим интерактивна табла и интерактивни сто, скенери, 3д оловка и разне врсте робота које ученицима омогућавају да лакше схвате градиво. “Разноврсни медијски ресурси за организацију учења, које пружа интернет мрежа, могу подстицати интересовање, усмеравати га, развијати креативан приступ учењу и усвајању знања на један необичан и нов начин“ (Парлић-Божовић, Ценић, 2021: 343). Са овим ставом се у великој мери треба сложити, јер новим генерацијама потребан је нови вид учења. Дакле, традиционална школа мора да прерасте у нешто више. Неопходно је за опстанак школе као институције да прати иновације и трендове у науци и технологији. Јер образовање има велику улогу у развоју иновативности, креативности, критичког мишљења, емоционалности, професионалности итд.

Као приоритетни циљ СРОВРС 2030 поставља се „достизање равноправног система високог образовања, са правичним и једнаким приступом за све групе у друштву“ (СРОВРС 2030, 2021: 19). Иако се тежи равноправности и укидању бројних неједнакости у образовању према овој стратегији још увек постоји велика разлика, па је учешће у образовању оних из сиромашних породица, као и инвалидних особа, још увек на веома ниском степену, односно незавидном нивоу. А везано за образовање одраслих наводи се да „образовање одраслих није доступно свим категоријама, односно мрежа установа није функционална и још увек постоје значајне системске баријере за њено ефикасно функционисање“ (СРОВРС 2030, 2021: 21). Решење се налази у прилагођавању потреба одраслих савременом добу и већем броју обука које су усклађене са потребама заједнице. Као примери наводе се, преквалификације, специјализације, доквалификације. Приоритетно је да се ојача улога образовања и васпитања, а то се може постићи кроз увођење бројних обука а које су усмерене на квалитетније наставничке компетенције. У СРОВРС се истиче да је потребно „развити методологију и стандарде спољашњег вредновања и самовредновања рада ЈПОА, у циљу унапређивања квалитета неформалног образовања“ (СРОВРС 2030, 2021: 26).

УСКЛАЂЕНОСТ СПОВРС 2030. СА МЕЂУНАРОДНИМ СТРАТЕГИЈАМА

Ове стратегије имају мање више истоветне визије и циљеве, а то је формирање друштва које је засновано на знању, и друштва у којем ће се ценити основне људске вредности, као што су поштовање, међусобно уважавање, солидарност, једнакост и квалитетно образовање. У Стратегији Агенда за одрживи развој 2030, неке од основних тежњи су: „Свет са универзалном писменошћу. Свет са правичним и универзалним приступом квалитетном образовању на свим нивоима, здравственој и социјалној заштити, где је физичко, ментално и социјално благостање осигурано“ (Agenda 2030). Док се у СРОВРС 2030 наводи да: „Образовно-васпитне установе у Србији у наредном периоду треба да граде сопствену културу у којој је свако, укључујући и сваког ученика, уважен и поштован, као и културу солидарности и међусобног поштовања. Овај приступ подразумева и укључивање деце са инвалидитетом и сметњама у развоју“ (СРОВРС 2030, 2021: 27, 28). Дакле, обе стратегије се залажу за једнакост у образовању, која подразумева доступност образовања и деци и одраслима, националним мањинама, инвалидима, женама и мушкарцима. Циљ је да образовни систем увек буде доступан свима у једнакој мери, а без обзира на постојеће разлике и неједнакости међу људима.

Визије које садрже ове стратегије иако делују реалне, заправо су врло проблематичне и не тако лако оствариве, зато што се пред њима налазе бројни изазови. А како указује Р. Митровић „на први поглед уочљиво је да нам недостаје јасна визија развоја земље“ (Митровић, 2019: 26). У сваком случају за ма какав напредак неопходно је:

- сарадња, у првом случају бројних држава и њихових влада,
- реформе у многим областима;
- промене читавих економија;

- сарадња међу локалним управама, и разним секторима;
- велика финансијска улагања;
- јачање социјалних програма како би се смањиле неједнакости;
- укинути или макар ублажити дискриминацију;
- ојачати људске капацитете у виду обезбеђивања обука, специјализација, стручних усавршавања и тако даље;
- примена савремених техника и технологија почев од образовања па преко других сектора, итд. А како се наводи у СРОВРС 2030 нужно је и „повећање угледа образовања у друштву и држави и усклађивање система образовања са непосредним развојним потребама појединаца, али и економског, социјалног, културног контекста кроз повећање квалитета процеса и достизање исхода образовања“ (СРОВРС 2030, 2021: 30).

У стратегији Према одрживој Европи 2030, између осталог, као проблем наводи се поред сиромаштва и неравноправности, незапосленост, а посебно незапосленост младих. А основни циљ СРОВРС 2030 јесте да омогући свакој особи без обзира на пол, расу, године да достигне свој пун потенцијал. Тако да овај циљ СРОВРС 2030 јесте условљен добрим делом остварењем циљева у стратегији Према одрживој Европи 2030, јер ако је незапосленост један од основних проблема у Европи али и у свету, онда се поставља оправдано питање да ли могуће да и поред завршеног образовања остварити свој пун потенцијал. Зарад остварења овог циља потребно је пре свега омогућити квалитетно образовање и васпитање као и учење које се заснива „на исходима који воде ка развијању компетенција ученика који су утврђени националним стандардима квалификација“ (СРОВРС 2030, 2021: 32). Још у годишњем извештају ОЕЦД-а 2002 наглашено је да је „веза са науком важнија него у прошлости“ (ОЕСД 2002). И до данас се ништа није променило, јер веза науке са свим појединачним областима у друштву је преко потребна. Такође, потребно је унапредити и прилагодити наставу модерном друштву или `генерацији 3`. У стратегији СРОВРС 2030, се предлаже стално стручно усавршавање наставника, затим прилагођеност уџбеника потребама ученика, већа улога школских саветника и сарадника, формирање нових наставних предмета и програма, а уз све ово неопходно је вредновање и праћење остварених резултата не само унутар установа већ и на националном нивоу.

Добрим делом СРОВРС 2030, се залаже и за развој дигиталног образовања. Првенствено се залаже за дигитално усавршавање и праћење наставника, а са друге стране залаже се за све веће коришћење дигиталних средстава у настави и друштву уопште, а ради бржег напретка друштва. Овде се она ослања на Агенду за одрживи развој 2030, где се наводи да „ширење информација и комуникационих технологија и глобална међусобна повезаност имају велики потенцијал да убрзају људски напредак, да премосте дигитални јаз и да развију друштвено знање, као и научне и технолошке иновације у различитим областима...“ (Agenda 2030). Са циљем јачања друштва, и са циљем прилагођавања технолошком развоју школама у Републици Србији ће се пружити подршка за успостављање „државне онлајн основне школе и онлајн гимназије“ (СРОВРС 2030, 2021: 37). То може имати и негативних ефеката, јер међусобних људских односа је све мање, комуникација се премешта са речи на тастатуре рачунара, таблета и мобилних

телефона, али треба нагласити и да се данас не само људски односи већ и већина послова сели у тај виртуелни свет. Данас живот није могуће замислити без медија, без интернета. А као један од основних проблема са којим се човечанство суочава, услед Четврте индустријске револуције, навешћемо `еродирање` саме интелектуалности. Овај термин еродирање употребио је, а појаву истражио Србобран Бранковић, а која се односи на развој и све већу употребу друштвених мрежа, развој апликација за комуникацију, телефона и снажну потребу корисника да остану на мрежи. Као резултат тога Бранковић сматра да „је расута пажња и одсуство фокуса, што чини да се данашњи човек спушта у психолошко стање слично понашању хиперактивног детета, које није у стању ништа започето да доведе до неког опипљивог резултата (Бранковић, 2017: 29-30). Ипак употреба савремене технологије, односно вештачке интелигенције у образовању па самим тим и у животу ако се мудро користи може допринети заједници и појединцу.

Као важна ставка у свим овим стратегијама и документима јесте целоживотно учење. Тако да се СРОВРС 2030 добрим делом ослања на стратегију Према одрживој Европи 2030, а где се обавезују да ће обезбедити квалитетно образовање на свим нивоима. Наводи се да „Сви људи,..., треба да имају приступ могућностима доживотног учења које ће им помоћи да стекну знања и вештине потребне за искоришћавање прилика и да у потпуности учествују у друштву.“ (Према одрживој Европи 2030). У СРОВРС 2030 као главни приоритет за развој целоживотног учења наводи се „развој система признавања претходног учења, транспарентности и упоредивости система квалификација; подстицање дијалога и развој социјалног партнерства; успостављање Регионалних тренинг центара“ (СРОВРС 2030, 2021: 43).

За остваривање постављених циљева Агенде за одрживи развој 2030. године и СРОВРС 2030, је преко потребно да се акценат стави на целоживотно учење, да се без обзира на област интересовања појединца спроводе обуке и подучавања из области медијских и информацио-них технологија, да се образовање усклади са развојем друштва на које делује Четврта индустријска револуција. „Главни фокус визије развоја образовања је на деци и младима, али треба имати у виду да СРОВРС 2030 и пратећи АП обухватају и активности које доприносе развоју потенцијала одраслих особа“ (СРОВРС 2030, 2021: 27). Тежња је и на томе да се наставе „активности на опремању рачунарских кабинета, дигиталних учионица и обезбеђивању школске инфраструктуре за приступ широкопојасном интернету у свим учионицама“ (СРОВРС 2030, 2021: 44).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Све образовне реформе и промене које се дешавају у друштву и којима се тежи зарад усаглашености са европским, имају и одређену дозу негативног утицаја на национални идентитет. С друге стране, „очување националног идентитета, а тиме и нације саме, нужно је повезано са постојањем и деловањем система образовања“ (Шљукић, 2021: 324). Можда је управо и највећи недостатак СРОВРС недовољно вођење рачуна о очувању националног идентитета кроз образовно-васпитни систем Србије, што је на одређени начин отелотворење тежње

компрадорске елите у Републици Србији да се међусобно повежу и ускладе домаћа привреда, индустрија, економски и образовни системи са истоветним европским системима. Разлика између људи и машина се све више смањује и у свету и код нас. Читаво друштво се прилагођава новим системима (значи: и вредносним системима) и то значајно утиче на идентитет људи.

Четврта индустријска револуција најављена је са намером да обезбеди „напредак“ широм света, у чему је делимично и успела. Доприanela је развоју вештачке интелигенције, развоју информатике, технике, роботике, и науке уопште. „Суштину ове индустријске револуције чини умрежена економија, утемељена на примени информационо-комуникационих технологија и оснажена повезаношћу дигиталних уређаја са производним ресурсима, технологијама, процесима, роботима и људима.“ (Базић 2017: 528). Могућност приступа информацијама је све већа. То је оно што нас окружује и што данас има највећи утицај на бројна друштва. И зато данас деца одрастају у виртуелном друштву и условима који су у складу са научно – технолошком револуцијом. У раду се уочава да је до „напретка“ дошло, али технолошког и дигиталног напретка, али се зато потиру неке друге вредности. Све више се заборавља шта је солидарност, поштовање, хармонија, пријатељство. А то је оно што је саставни и непроменљиви део не само традиционалног већ и савременог српског друштва.

Утицај информатике и уопште модерних технологија у образовању, односно у настави може бити двострук. Првенствено зато што су нам оне омогућиле појаву нових наставних предмета и проширивање предмета већ постојећих, затим постоји могућност чувања наставних садржаја и приступа истом у сваком моменту, његово умножавање, даље емитовање, потом и лакше дељење. Док са друге стране оне могу да спутају децу у развоју њихових социјалних, комуникацијских, емоционалних способности. Али не треба бити противник промена и развоја и зато је потребно да многе земље реформишу не само привреду и економију већ и образовне системе. На тим реформама треба да раде школовани стручњаци, а не треба напросто прихватити готове програме понуђене од разних организација и међународних сектора. Са овим што нам је Четврта индустријска револуција омогућила, треба свима бити јасно да друштво и живот у њему неће бити исти као пре, јер све су друштвене установе изненада претрпеле промене, а неке су још увек у процесу трансформације. „Стога је оправдана зебња пред питањем да ли ће човек стећи снагу и умеће да надвлада нежељене ефекте и одржи машину само као сопствену алатку, а не као господара над самим собом“ (Бранковић, 2017: 31).

Такође, треба још истаћи да се све у раду наведене стратегије залажу за постизање одрживог развоја, за унапређење економија свих земаља у Европи, за унапређење животног стандарда, смањење неједнакости, а нигде се не помињу конкретна решења како то постићи. А основни проблем лежи у томе што се различите државе суочавају са различитим проблемима, а ипак, појединачно решавање проблема би трајало до у недоглед и зато на Агенду за одрживи развој 2030, као и остале међународне стратегије треба гледати као на стратегије које нуде предлоге како побољшати националне економије, па из њих прихватити само оно што појединачне државе сматрају прикладним, а не придржавати се њих дословце као што је то учињено у Стратегији развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године. У том сми-

слу сагласни смо са ставом Радивоја Митровића да се треба посветити интензивирању рада у одређеним областима у којима Србија напредује, а на првом месту то су: „наука и образовање (већа улагања и строже вредновање универзитета, факултета, института, истраживачких група и школа према најзахтевнијим светским мерилима)“ (Митровић, 2019: 21), а не улагати у образовање на начин како би се запоставило и напустило све што је вредело и прилагодити се новим мерилима владајуће идеологије.

Литература

1. Аврамовић, З. (2021). Неки проблеми националног образовања у Србији. У С. Шљукић, С. Владушић (ур) *Нација и образовање* (11-33). Нови Сад: Матица српска.
2. Базић, Ј. (2017). Трендови промена у друштву и образовању које генерише четврта индустријска револуција. *Социолошки преглед* 51 (4): 526-546. DOI: 10.5937/socpreg51-15420
3. Бранковић, С. (2017). Вештачка интелигенција и друштво. *Српска јолићичка мисао* 2/2017:13-32. <https://doi.org/10.22182/spm.5622017.1>
4. Митровић, Р. (2019). *Србија 4.0 Будућности која се не сме пропустити*. Београд: Завод за уџбенике.
5. Ally, M., Wark, N. (2020). *Sustainable Development and Education in the Fourth Industrial Revolution (4IR)*. Canada: Commonwealth of learning. <http://hdl.handle.net/11599/3698>
6. Парлић-Божовић, Ј., Ценић, Д. (2021). Традиционални и иновативни модели организације наставе у условима трајања пандемије ковида 19. *Зборник радова Филозофској факултету Универзитета у Приштини* 51 (2):339-360. DOI: 10.5937/ZRFFP51-32282
7. Шљукић, С. (2021). Улога образовања у обликовању и одржавању националне кохезије. У С. Шљукић, С. Владушић (ур) *Нација и образовање* (321-341). Нови Сад: Матица српска.
8. Шуваковић, У. (2019). Неки (друштвени) аспекти образовања у транзициој Србији. *Социолошки преглед* 53 (3): 943-977. DOI: 10.5937/socpreg53-23765

Интернет извори

1. Agenda 2030 (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. Преузето са: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E
2. Brussels European Council. (2008). Council of the European Union. Brussels, 20 May. Преузето са: https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/99410.pdf
3. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT EVALUATION of the European Disability Strategy 2010-2020. Преузето са: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020SC0289>

4. Education 2030 (2016). Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4. Preuzeto sa: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/education-2030-incheon-framework-for-action-implementation-of-sdg4-2016-en_2.pdf
5. European Council. (2000). Lisbon European Council 23 and 24 March: Presidency conclusions. Preuzeto sa: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm.
6. European Commission, Lisbon Strategy Evaluation Document, SEC (2010) 114 final, Brussels, 2. 2. 2010. Preuzeto sa: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SEC\(2010\)114&lang=en](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SEC(2010)114&lang=en)
7. European Commission. (2010). EUROPE 2020 A strategy for smart sustainable and inclusive growth, COM (2010) 2020 final Brussels. 3.2010. Preuzeto sa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A52010DC2020>
8. OECD annual report 2002. Preuzeto sa: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-annual-report-2002_annrep-2002-en
9. OECD The future of education and skills – Education 2030. OECD 2018. Preuzeto sa: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-annual-report-2002_annrep-2002-en
10. Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године (2021). Preuzeto sa: https://www.srbija.gov.rs/extfile/sr/437304/strategija_razvoja_vestacke_inteligencije261219_2_cyr.pdf
11. Стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године. (2018). Preuzeto sa: https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2020-05/Strategija%20za%20sprecavanje_nasilja_nad%20decom.pdf
12. Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године. (2020). Preuzeto sa: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/44/1/reg>
13. Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године (2021). Preuzeto sa: https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/11/1-SROVRS-2030_MASTER_0402_V1.pdf
14. Србија и Агенда 2030, Мапирање националног стратешког оквира у односу на циљеве одрживог развоја (2021). Preuzeto sa: <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/Agenda-UN-2030.pdf>
15. TOWARDS A SUSTAINABLE EUROPE BY 2030 (2019). Preuzeto sa: <file:///C:/Users/PC/Downloads/NA0219035ENN.en.pdf>
16. Vincent-Lancrin, S., & van der Vlies, R. (2020). *Trustworthy artificial intelligence (AI) in education: Promises and challenges*. OECD Education Working Paper, No. 218. Preuzeto sa: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/a6c90fa9-en.pdf?expires=1641912665&id=id&accname=guest&checksum=065A6DBCBE4C6B7D30E29AC52D1C70D3>

Nevena G. Jakovljević
University of Pristina with modern headquarters
in Kosovska Mitrovica, Faculty of Philosophy Leposavic (Serbia)

EDUCATION DEVELOPMENT STRATEGY IN THE REPUBLIC OF SERBIA UNTIL 2030 IN A
COMPARATIVE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL DOCUMENTS

Abstract: The paper discusses the Strategy for the Development of Education in the Republic of Serbia until 2030, in comparison with international strategies. The goal is to examine the compliance of proposed changes in education in the Republic of Serbia with European goals. It starts from the fact that it is necessary to harmonize changes in education in the Republic of Serbia with those in the world. By analyzing the strategies of the Agenda for Sustainable Development 2030, Towards a Sustainable Europe 2030, The Future of Education and Skills - Education 2030, The Strategy for the Development of Education and Education in the Republic of Serbia until 2030 and several others, the basic factors that can influence the improvement of the quality of education are indicated. As stated in them, the goal of these strategies is to reduce inequality and poverty, as well as to reduce the differences that exist in society and education. The importance of the role of innovative technologies in the creation of modern social processes and movements of modern society is also pointed out.

Keywords: education, Agenda for sustainable development 2030, Strategy for the development of education and upbringing in the Republic of Serbia until 2030, Towards a sustainable Europe 2030, innovations

Раг њримљен: 18. 7. 2022. / Раг њрихваћен: 20. 11. 2022.